

Innowacja pedagogiczna „Ocalić od zapomnienia- dziecięce inspiracje”.

Autor pomysłu innowacji i opisu: dyr. Alicja Mielech

Opracowanie scenariuszy obrzędów:

nauczycielki: „Wesele Podlaskie” Anna Warżagolis

100 –lecie Niepodległości- Grażyna Toczydłowska, Teresa Grochowska

Kolędowanie - Katarzyna Gawryluk

„Kiszenie Kapusty”- Janina Niewińska, Agata Jabłońska

Obrzędy wielkanocne- Janina Klepacka, Aneta Falkowska

Noc Kupały – Alicja Mielech

„Lecz, aby mierzyć drogę przyszłą

Trzeba nam pomnieć skąd się wyszło”

/C.K. Norwid/

W życiu każdego człowieka przychodzi czas refleksji nad przeszłością, czas zadumy nad tym co zostawimy po sobie potomnym . Ta podróż przez życie wiąże się z losami naszych najbliższych: dziadków, rodziców, dzieci i wnuków. Ściśle jest związana z historią pokolenia, z którego wyrosliśmy, z historią ziemi, na której żyliśmy i żyjemy obecnie. Jest to podróż fascynująca i wręcz tajemnicza. A kiedy dobiegnie końca, jej zmęczony podróżnik cały bagaż doświadczeń i przeżyć zabiera ze sobą, na zawsze, chyba że zapisze to i przekaze innym ku pamięci.....

I taki jest cel naszego przedsięwzięcia, aby przybliżyć dzieciom, i przyszłym pokoleniom, chociaż w niewielkim stopniu historię życia ludzi na Podlasiu, a na jego kanwie historii z życia naszych Rodzin przekazywane w formie ustnej,

Innowacja ta jest pokłonem przed naszymi przodkami. Możemy być dumni że ich życie, zwyczaje, obrzędy, pracowitość, mądrość, , czyny, honor i patriotyzm mogą być wzorem dla nas i następnych pokoleń.

Ta propozycja innowacji pedagogicznej to wynik naszych przemyśleń, poszukiwania przeszłości naszych rodzin ,wynik rozmów z ludźmi z dużym bagażem doświadczeń życiowych, wspomnień dziadków, a także poszukiwań w literaturze

Okres przedszkolny to czas , kiedy kształtują się podstawowe wartości człowieka, które decydują o jego późniejszym życiu. To jakie wartości wyniesie dziecko z przedszkola będzie podstawą dobrego funkcjonowania w społeczeństwie. Dlatego przedszkole to doskonałe środowisko aby poznawać i kultywować tradycje naszych przodków, aby ocalić od zapomnienia dawne zwyczaje , obrzędy i historię. Wydawać by się mogło , że temat jest trudny dla przedszkolaków, ale my chcemy się z nim zmierzyć. chcemy udowodnić, że już tak małe dziecko potrafi przekazać najważniejsze wartości życia naszych dziadków, kawałek historii ich życia. . Z uwagi na wiek dzieci postanowiliśmy ukazać te wesołe i te ważne z punktu widzenia przeszłych pokoleń zwyczaje , obrzędy i wydarzenia historyczne. Przygotowanie ich zajmie na pewno dużo czasu, ćwiczeń, treningów, ale wszystko odbywać się będzie w formie zabawowej tak by dzieci nie odczuły nadmiaru obowiązków. Samodzielnie będą przygotowywały niezbędne rekwizyty, dekoracje, stroje. Poprosimy też dziadków o gromadzenie dawnych narzędzi, sprzętów gospodarstwa domowego, strojów i in. pamiątek, które uatrakcyjnią zaprezentowanie obrzędu

Postanowiliśmy na przestrzeni dwóch lat zorganizować : Wesele podlaskie i związane z tym obrzędy, Zwyczaje Bożonarodzeniowe i Noworoczne, Zwyczaje związane ze świętami Wielkanocnymi, Kiszzenie kapusty połączone ze spektaklem teatralnym, oraz Wieczornicę Niepodległościową połączoną ze spotkaniem z kombatantami, patriotycznym śpiewaniem i uroczystym apelem.

Naszemu przedsięwzięciu towarzyszyć będzie szereg zajęć dodatkowych opisanych niżej w harmonogramie innowacji

Powyższa innowacja zgodna jest z Podstawą Programową Wychowania Przedszkolnego z dnia 14 lutego 2017r (Dz.U z 2017r.poz.356)

Cel wiodący innowacji

Wiodącym celem tego przedsięwzięcia jest zapoznanie młodego pokolenia z dawnymi zwyczajami, legendami, obrzędami ludowymi, wydarzeniami z naszego regionu, świadczącymi o naszej tradycji kulturze, historii i tożsamości. Realizując Innowację pedagogiczną pragniemy ocalić od zapomnienia dziedzictwo kulturowe naszej „Małej ojczyzny” i zainicjować integrację pokoleń

Cele:

- Zapoznanie dzieci z dawnymi obrzędami, zwyczajami, wierzeniami i ważnymi wydarzeniami historycznymi
- Przedstawienie dawnych obrzędów i wierzeń w ścisłym związku z zajęciami rolniczymi i kulturą ludową na Białostoczczyźnie
- Kultywowanie dawnych tradycji podlaskich: zwyczajów i obrzędów ludowych
- Rozbudzanie uczuć patriotycznych, tożsamości narodowej i regionalnej
- Ukazanie dawnych wierzeń i obyczajów przekazywanych z dziada-pradziada
- Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej i narodowej
- Integracja pokoleń
- Promocja naszego regionu
- Ukazanie dawnych obrzędów i zwyczajów szerszej społeczności lokalnej: szkolnej, przedszkolnej, mieszkańcom osiedla, seniorom
- Zachęcanie do twórczej aktywności podczas przygotowywania rekwizytów, strojów, dekoracji i teatralnych prezentacji
- Wytwarzanie atmosfery radosnej zabawy i wspólnej pracy
- Satysfakcja z wykonanego przedsięwzięcia

Metody osiągnięcia celów

Metody czynne:

- ekspresyjne- poprzez udział w przedstawieniach teatralnych, prezentowanych obrzędach, zwyczajach, zabawy dramowe
- zajęć praktycznych – wykonywanie rekwizytów, dekoracji, strojów, wykonywanie zadań o charakterze praktycznym (kulinarnym: przygotowywanie potraw regionalnych, kiszenie kapusty)
- spacer i wycieczki (do zakładów pracy, szkół i przedszkoli, do muzeum regionalnego, pod pomnik Piłsudskiego)
- zawody sportowe (olimpijka Niepodległości, Bieg niepodległościowy przedszkolaków)
- samodzielne doświadczenia poprzez spontaniczną działalność
- kierowanie działalnością dziecka poprzez inspirowanie zachętę, podsuniecie pomysłu do samodzielnych działań

Metody percepcyjne:

- obserwacja ,
- pokaz,
- podanie przykładu , wzoru postępowania
- filmy edukacyjne,
- słuchanie pieśni i przyśpiewek ludowych
- prezentacje multimedialne

Metody słowne:

- pogadanki rozmowy
- opis zwyczajów, obrzędów
- opowiadania , legendy, wierzenia
- przedstawienia
- instrukcje

Formy:

- praca indywidualna
- w małych zespołach
- praca z całą grupą

Informacje dodatkowe:**Data i miejsce innowacji:**

Wdrażanie innowacji planowane jest od 1 września 2018r w Przedszkolu Samorządowym nr 52 Kubusia Puchatka w Białymstoku ul Waszyngtona 16

Źródła finansowania innowacji:

Innowacja będzie finansowana z własnych środków placówki oraz dobrowolnego wsparcia rodziców i sponsorów

Dokumentacja:

1. Przebieg innowacji zostanie zapisany w planach miesięcznych oraz w dzienniku zajęć dodatkowych, a także w zapisach w dzienniku zajęć przedszkolnych
2. Prowadzona będzie również dokumentacja fotograficzna i kronika.
3. Podczas Rady Pedagogicznej w czerwcu 2019 i 2020r zostanie dokonana ocena realizacji założeń innowacji.

Obszary tematyczne:

- I. Narodowe Święto Niepodległości- 100- rocznica Odzyskania Niepodległości przez Polskę**
- II. Zwyczaj „Kiszenie kapusty”**
- III. Obrzędy Bożonarodzeniowe i Noworoczne**
- IV. Obrzędy Wielkanocne**
- V. Podlaskie Wesele**
- VI. Noc Kupały**

Ewaluacja innowacji:

- przeprowadzenie ankiety i wywiadów wśród uczestników innowacji
- zorganizowanie konferencji podsumowującej działania przedszkola
- multimedialna prezentacja przedsięwzięcia
- zorganizowanie festynu ludowego z rodzicami pod hasłem „Kolorowo na ludowo”
- dokumentowanie przebiegu innowacji w Kronice przedszkolnej, na stronie internetowej przedszkola oraz w zapisach planu rocznego i dziennikach zajęć
- opracowanie Albumu „Ocalić od zapomnienia – inspiracje przedszkolaków”

Opis innowacji

Tworząc innowację miałyśmy na celu zaszczepić w naszych wychowankach ciekawość poznania przeszłości ich dziadków i zachęcić do kultywowania dawnych tradycji i obyczajów.

Proponowane cykle obrzędowe skierowane są do przedszkolaków ich rodziców i dziadków oraz środowiska lokalnego. Przeznaczone do realizacji w grupie dzieci 5 i 6 letnich od 01. września 2018 r do 30 czerwca 2020r. Nauczyciele, rodzice, dziadkowie powinni być partnerami w kształtowaniu postaw prospołecznych, a w szczególności tożsamości, patriotyzmu, szacunku dla tradycji. Zamierzamy włączyć rodziców i dziadków w te działania poprzez czynny udział w ceremoniach, uroczystościach, obrzędach i wydarzeniach sportowych. Będziemy prezentować się w środowisku lokalnym, odwiedzać mieszkańców oraz miejscowe instytucję kołędując zimą z Szopką, a wiosną z Konopielką.

Nauczyciele opracowali scenariusze poszczególnych obrzędów , które dostosowali do możliwości intelektualnych dzieci

Innowacja zawiera podlaskie obrzędy i zwyczaje ludowe jak i te o zabarwieniu patriotycznym. Pragniemy przekazać ku pamięci potomnym zapomniane już, ale jakże barwne dawne obyczaje i zachęcić do kultywowania tradycji, tego co piękne, co nasze, co ojczyście.

Poniżej w skrócie opisujemy najbardziej barwne i wesołe obrzędy na Podlasiu tj: zrękowiny i wesele, Zwyczaje Bożonarodzeniowe i noworoczne- kołędowanie, zwyczaje związane z Niedzielą Palmową – chodzenie z Konopielką, kiszenie kapusty, Noc Kupały

W związku z obchodami 100-lecia odzyskania Niepodległości przez Polskę uczymy to wydarzenie historyczne szeregiem działań, imprez tj: Wieczornica Niepodległościowa połączona ze spotkaniem z kombatantami, seniorami z Klubu Mozaika oraz dziadkami naszych wychowanków, Patriotyczne Śpiewanie, Uroczysty Apel, Olimpijka Niepodległości Przedszkolaków i Bieg niepodległościowy pod pomnik Józefa Piłsudskiego

Końcowym rezultatem naszego przedsięwzięcia będzie przedstawienie kilku najciekawszych i nieco zapomnianych zwyczajów, obrzędów i wydarzeń historycznych w wykonaniu przedszkolaków i zaprezentowanie ich w środowisku lokalnym. Mamy nadzieję, że innowacja „Ocalić od zapomnienia” dostarczy wielu wzruszeń, radości i niezapomnianych chwil, a nasze działania przyczynią się do promocji i rozwoju naszego regionu.

Zaręczyny i wesela.

W dawnych czasach zwyczaje weselne na Podlasiu wyglądały zupełnie inaczej. Przyszli małżonkowie niewiele mieli do powiedzenia w kwestii wyboru partnera, zazwyczaj to rodzice mieli ostatnie słowo. Istniała instytucja swata bądź swatki, którzy specjalizowali się w kojarzeniu małżeństw. Organizowane były zmwiny, na których omawiane były kwestie przygotowań do wesela, a następnie jeździło się na opatry lub w rajki.. Zamiast wieczoru panieńskiego organizowano „wianek” . Wtedy to wito dla panny młodej wianuszek , przywiązywano wstążki, a następnie przypinano do welonu. Bukiet weselny przygotowywano własnoręcznie z polnych kwiatów. Wszystkie te i późniejsze weselne ceremonie tj: zaślubiny, witanie chlebem i solą , oczepiny , poczęstunek odbywały się przy dźwięcznym śpiewie druhen. Ważna była też ilość zorganizowanych bram. Przyśpiewkom i tańcom przy muzyce wiejskiej kapeli nie był końca. Wesele takie trwało zwykle kilka dni.

Obrzędy Bożonarodzeniowe i Noworoczne

Święta Bożego narodzenia zarówno w przeszłości jak i obecnie należą do najbardziej uroczyste obchodzonych na Podlasiu. Jednym z kulminacyjnych momentów jest wieczera wigilijna czyli wigilia. Czas zsiadania do stołu wyznaczało pojawienie się pierwszej gwiazdy, co uważano za symboliczne nastanie nocy. Samo rozpoczęcie kolacji poprzedzała uroczysta modlitwa w czasie której między innymi dziękowano za zebrane w tym roku plony, a życzenia składane podczas łamania się opłatkiem dotyczyły często dostatku, dobrego urodzaju i obfitości w nowym roku. Z wieczorą wigilijną wiązał się zwyczaj rozkładania siana na stole , który miał symbolizować dostatek i szczególną obfitość pożywienia i nawiązywał do narodzenia Pana Jezusa w żłobie na sianie. Później karmiono nim zwierzęta domowe. Stawiano również w kącie pod obrazami snopek z żyta, który miał symbolizować obfitość plonów w przyszłym roku Wigilijny wieczór kończyła o północy uroczysta msza-pasterka. Przełom starego i nowego roku obfitował w zwyczaj chodzenia po kolędzie. Poprzez przekazanie daru najczęściej w postaci żywności, starano się pozyskać kolędników, którzy mieli moc przekazywania darów, duchom opiekującym się wegetacją roślin. Dlatego też w przeszłości kolędnicy byli bardzo pożądanymi gośćmi. Mieszkańcy wsi chętnie przyjmowali kolędników wierząc , że jeśli podziela się z nimi jedzeniem, to doświadczą

urodzaju, a także przez cały rok będą mieli się czym podzielić z innymi potrzebującymi wsparcia. Zwyczaj kolędowania przetrwał do dziś, choć już w bardzo okrojonej formie.

Obrzędy wielkanocne

Zwyczaje związane z Wielkanocą rozpoczynała Palmowa niedziela i obrzęd święcenia palm odgrywających istotną rolę w obrzędach, zwyczajach i wierzeniach ludowych. Podczas uderzania zieloną wierzbową gałązką przekazywano życiodajną moc ludziom i zwierzętom, życzo zdrowia, bogactwa i szczęścia. Poświęcone w kościele lub w cerkwi palmy umieszczano w czterech rogach domu, aby „piorun nie uderzył i nie spalił zboża” lub wtykano w ziemię, by zapewnić szybki wzrost roślinom. Okres Wielkiego tygodnia uważano za czas niemalże świąteczny, unikano ciężkich prac polowych, gdyż mogły one przynieść gospodarzowi same straty. Największe znaczenie w obrzędowości ludowej posiadała Wielka sobota. W tym dniu święcono pokarmy, a w szczególności jajka jako symbol odradzania się życia, również tego wiosennego w przyrodzie. Poświęconych skorupki jajek nie można było wyrzucić, co było grzechem, należało rozrzucić je po polach, by zapewnić urodzaj, zapobiec szkodnikom i chwastom. W tym dniu święcono też wodę, której używano do kropienia ziaren przed siewem, do poświęcenia gospodarstwa po powrocie z rezurekcji –porannej mszy wielkanocnej. Następnie spożywano uroczyste śniadanie, którego najważniejszym składnikiem były poświęcone jajka i inne produkty.

Poniedziałek wielkanocny wiąże się ze zwyczajem oblewania się wodą, który w symbolice kulturowej oznacza sprowadzenie deszczu na budzącą się do życia przyrodę i rozwój wegetacji. Najczęściej wodą były oblewane dziewczęta. chcąc uniknąć oblania, musiały wykupić się „wołocewnem”.

W okresie świąt wielkanocnych na Podlasiu również kolędowano. Obrzęd ten występuje pod nazwą: Włóczębnego lub Chodzenia z Konopielką. Podczas włóczębnego składano życzenia w formie wierszowanej, natomiast podczas chodzenia z Konopielką śpiewano wyłącznie pieśni zwane konopielkami. Kolędnicy składali gospodarzom życzenia, za które otrzymywali żywność, a w szczególności jajka. Warto podkreślić że na białostoczczyźnie pod pojęciem włóczębne rozumie się odwiedziny dzieci przez swoich rodziców chrzestnych.

Kiszenie kapusty

Czas jesienny obfitował w prace związane z przygotowaniem się do nadchodzącej srogiej zimy. Wieczory były długie więc gospodynie miały dużo czasu, aby zgromadzić pożywienie na ten trudny czas. Jednym ze zwyczajów było wspólne kiszenie kapusty. Była to okazja do towarzyskiego spotkania. Było to też rytualne wprost zajęcie. Musiało być wykonane najpóźniej do końca października, gdyż później mogłaby kapusta się zepsuć, a nie ukiszyć. Mężczyźni i kobiety zbierali się wspólnie w jednym domu i przygotowywali kapustę do zakiszenia: obierali, wykrawali głąbie, szatkowali i wrzucali do ogromnej drewnianej beczki. Pracom tym towarzyszyły przyspiewki ludowe, żarty i opowiadania. Zwyczajem było, że do chałupy tej wpadali chłopcy, przerywali pracę i urządzali psoty i figle.

Kiedy już kapusta była pokrojona, jeden z mężczyzn przygotowywał się do jej ubijania. W drewnianym naczyniu z klepek moczył on długo nogi w gorącej wodzie. Nie obyło się bez dokładnego obcięcia paznokci. Po wytarciu nóg dwóch krzepkich mężczyzn brało mającego

deptać kapustę i przenosiło go do beczki. Czasem bywało i tak, że czynność ubijania zlecało się jednej z kobiet. Musiała ona nie tylko porządnie wyszorować nogi, ale także przyodziać się w dawny, wiejski strój, szeroką spódnicę i barwną chustę. Bez tego kapusta nie mogła się udać. Teraz rozpoczynał się prawdziwy rytuał. Poszatkowaną kapustę wrzucano warstwami do beczki, doprawiano ją, a kobieta deptała co sił w nogach. Kapusta musiała być solidnie udeptana. Z racji metody, jaką wykonywano tę czynność, było to zajęcie dość wesołe i nastęrczało nieraz sporo zabawy. Beczkę ustawiano w ciepłym miejscu, nakrywano drewnianą pokrywą i dociskano ciężkim kamieniem. Często taka impreza kończyła się potańcówką przy dźwiękach harmonijki, skrzypiec lub fujarki. W czasie takiej zabawy ludzie chętnie umawiali się na kisenie w domostwach sąsiadów. Z kiseniem wiązało się także wiele przesądów, jeden z nich mówił, że dziewczyna, która zostanie wybrana przez mężczyzn do deptania kapusty wyjdzie niebawem za mąż i będzie dobrą gospodynią.

Noc Kupały – Noc świętojańska

Sobótki, inaczej Noc Kupały to słowiańskie święto obchodzone z 21 na 22 czerwca czyli w najkrótszą noc w roku. Jest to święto wody i ognia, słońca i księżyca, dobrobytu, urodzaju, płodności i szczęścia. Warto wiedzieć, że Noc Kupały jest rodzimym świętem zakochanych. Noc świętojańska obchodzona z 23 na 24 czerwca wywodzi się właśnie z sobótek, jednak jest świętem chrześcijańskim.

Rozpalanie ogniska. Noc Kupały jest między innymi świętem ognia i z tego powodu od zawsze rozpalane były ogniska na wzgórzach lub polanach. Ognisko powinno być jak największe.

Skakanie przez ogień. Tradycją ludową jest skakanie przez ogień co według wierzeń ma oczyścić duszę oraz chronić przed złem i nieszczęściem. Przez ogień powinny skakać również pary zakochanych trzymając się za ręce. Jeśli skok będzie udany wówczas czeka ich szczęśliwe życie w miłości i wierności aż po grób.

Śpiewanie miłosnych pieśni. Noc Kupały jest również świętem miłości i porą zalotów. Dziewczęta ubrane w białe sukienki tańczą wokół ognia i śpiewają miłosne piosenki. Dziewczęta powinny mieć przewiazaną u pasa bylicę - najważniejsze magiczne ziele świętojańskie zwiększające płodność i pożądanie oraz chroniące od wszelkich uroków, nieszczęść i chorób. Bylica spełniała również swoje magiczne zadanie wówczas kiedy wrzucona została do ognia czy powieszona na drzwiach domu.

Puszczanie wianków. Jedną z tradycji, które zachowały się do dziś jest puszczanie wianków na wodę. Panny robiły wianki (które były symbolem panieństwa), wiązały je sznurkiem lub nitką do płaskiej deski, w środek wianka przylepiały zapaloną świeczkę i puszczały na wodę. Można również puścić dwa wianki na raz - jeśli szybko popłyną z prądem, podpłyną do siebie lub wyłowi je chłopiec, w którym kocha się dziewczyna to jest to wspańska wróżba oznaczająca miłość, małżeństwo i szczęśliwe życie

Poszukiwanie kwiatu paproci. W Noc Kupały wiele roślin nabiera magicznej mocy. O północy wszyscy powinni zatem udać się na ich poszukiwanie. Legenda mówi, że tej nocy paproć zakwita i wskazuje swoim blaskiem drogę do ukrytych głęboko w ziemi skarbów. Kto odnajdzie ten skarb będzie do końca życia szczęśliwy i bogaty. Oczywiście każdy wie, że kwiat paproci istnieje tylko w legendach jednak jego poszukiwanie jest pretekstem do wybrania się na spacer z ukochaną osobą.

Kąpiel w wodzie. Noc świętojańska to również święto wody. Z tego powodu nabiera ona w tym czasie mocy magicznej. Zanurzenie się w rzece, jeziorze czy stawie a nawet wytarzenie się w rosie nocnej spowoduje, że ciało stanie się zdrowe i powabne, zaś sama kąpiel zagwarantuje miłość z odwzajemnieniem, szczęśliwe małżeństwo i zdrowych potomków.

Należy jednak uważać podczas kąpieli ponieważ bożki wodne mogą zażądać ofiary, wciągnąć ludzi na dno i już ich nie wypuścić.

Narodowe Święto Niepodległości

Narodowe Święto Niepodległości – święto państwowe w Polsce obchodzone corocznie 11 listopada dla upamiętnienia odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918, po 123 latach zaborów (1795–1918). Święto zostało ustanowione ustawą z 23 kwietnia 1937, zniesione ustawą Krajowej Rady Narodowej 22 lipca 1945, przywrócono je ustawą w okresie transformacji systemowej w 1989¹. Jest dniem wolnym od pracy.

Odzyskiwanie przez Polskę niepodległości było procesem stopniowym. Wybór 11 listopada uzasadnić można zbiegiem wydarzeń w Polsce z zakończeniem I wojny światowej dzięki zawarciu rozejmu w Compiègne 11 listopada 1918, pieczętującego ostateczną klęskę Niemiec. Dzień wcześniej przybył do Warszawy Józef Piłsudski. W tych dwóch dniach, 10 i 11 listopada 1918, naród polski uświadomił sobie w pełni odzyskanie niepodległości, a nastrój głębokiego wzruszenia i entuzjazmu ogarnął kraj. Odzyskanie niepodległości na Białostocczyźnie nastąpiło dopiero 22 lutego 1919r.

Po II wojnie światowej w czasach komunizmu zaprzestano obchodzenia tego święta i dopiero w roku 1991 po jego upadku odrodziło się na nowo.

Na pamiątkę tych wydarzeń obchodzone jest każdego roku w dniu 11 listopada jako Narodowe Święto Niepodległości. W tym roku będziemy obchodzić setną rocznicę tych wydarzeń. Chcemy uczcić je wielopokoleniowo organizując Wieczornicę Niepodległościową połączoną z patriotycznym śpiewaniem, uroczystym apelem oraz złożeniem kwiatów pod pomnikiem J. Piłsudskiego

Harmonogram realizacji zadań programowych w poszczególnych grupach.